

ХИПОТЕЗА ЗА МОНЕТНОТО СЪКРОВИЩЕ ОТ РАННОВИЗАНТИЙСКАТА ЕПОХА, НАМЕРЕНО ПРИ СЕЛО БЯЛА РЕКА, ШУМЕНСКА ОБЛАСТ

Стоян Михайлов

В описа на колективните монетни находки, открити в България, публикуван през 1950 г., Т. Герасимов съобщава следното: "През пролетта на 1947 год. случайно при с. Бяла река била открита находка от солиди на императори от VI век. Какъв е бил броят на монетите в тази находка, не е известно. Д-р Хараланов от Коларовград [днес Шумен – б. а.], който ми събщи за нея, е прегледал у един сараф част от находката и установил екземпляри от следните владетели: Теодосий II 1, Анастасий I 2, Леон I 1, Юстин I 1, Юстиниан 2 и Юстин II 1" (Герасимов 1950, 320). Две години по-късно, пак по сведение на д-р В. Хараланов, Т. Герасимов съобщава за друга подобна находка следната информация: "Не е познато точното местонахождение на една находка със златни монети от VI век от Коларовградско [т.е. Шуменско – б. а.]. Д-р Хараланов прегледал от тази находка няколко екземпляра, които се разпределят така: Теодосий II – 1 солид, Зенон – 2, Леон – 1, Анастасий I – 2 и от Юстин I – 1. Всички монети са сечени в Константинопол. За съжаление находката е била разнесена, без да може да се проучи съдържанието ѝ" (Герасимов 1952, 400–401). В годините след това информацията за двата фрагмента от съкровища със златни солиди се ползва неколкостранно при изготвянето на пълни описи на колективните монетни находки от ранновизантийската епоха от съвременната територията на България (Youroukova 1968, 137–138, n° 24, 42; Juroukova 1970, 261–262, n° 14, 25; Morrisson et al 2006, 146, n° 42, 155–156, n° 57)¹.

Причината за настоящата работа е възможността, според мен, в случая да става дума за два фрагмента от една и съща находка. Тази хипотеза се основава на сходството на данните за двете находки, което се вижда при анализа на отделните информационни компоненти в двете първични съобщения на Т. Герасимов.

Първият общ елемент е тяхното местонамиране. И двете находки произхождат от територията на днешната Шуменска област, като в първия случай е посочено конкретно землището на село Бяла река, а във втория липсва определена конкретизация. Информацията за времето на откриването им също е доста близка. Находката при с. Бяла река е открита през пролетта на 1947 г. Другата група монети е отбелязана от д-р Хараланов през 1949 г., което означава, че тя би могла да е открита и в някоя от предходните години. Прави впечатление, че информацията в първото съобщение е конкретна за мястото и времето на откриването, докато във второто липсва точно посочване на времето и мястото на откриването на находката. Същевременно конкретните данни за находката от Бяла река попадат в териториалните и хронологически граници на описанието на втората находка².

Съдържанията на двата фрагмента, според известните екземпляри, също са много близки (Таблица 1). И в двата случая са отбелязани монети на византийските императори от Теодосий II (402–450) до Юстин I (518–527). Единствената разлика между двата фрагмента е наличието в единия от тях и на екземпляри на Юстиниан I (527–565) и Юстин II (565–578). Посоченото различие не е в противоречие с предположението, че двата фрагмента са части от едно съкровище. Не трябва да се забравя, че това са фрагменти от находки (или находка) и не е задължително тяхното съдържание да отразява напълно и точно типологическото и хронологическото разнообразие на целите находки (цялата находка). Все пак приликите в чисто количествен аспект са доминиращи, като приблизително 2/3 от състава на двата фрагмента съвпадат.

император	Бяла река	Шуменско
Теодосий II (402–450)	1	1
Леон I (457–474)	1	1
Зенон (474–491)		2
Анастасий I (491–518)	2	2
Юстин I (518–527)	1	1
Юстиниан I (527–565)	2	
Юстин II (565–578)	1	

Таблица 1. Състав на фрагментите от Бяла река и Шуменско

Table 1. Composition of the Fragments from Byala reka and Shumen region.

Основание за предложената хипотеза дава и голямата рядкост на подобни по своя хронологически състав находки от ранновизантийската епоха. От територията на Югоизточна Европа и Мала Азия от периода между 491 и 713 г. са открити 88 колективни находки, съдържащи златни монети (Morrisson et al 2006, 65 tab. 3; 413–428 n° 348, 353, 357, 363, 365)³. От тях с хронологически

рамки, подобни на двата фрагмента от Шуменско, са едва още пет находки (Таблица 2). Към тази група находки бихме могли да причислим и съкровищата с монети, отсечени в рамките на приблизително едно столетие или малко повече, които са седем на брой (Таблица 3). Подобна рядкост прави възможността за откриване на две различни находки със съдържание на двата разглеждани тук фрагмента в близък интервал от време (1947–1949) и в един регион (Шуменска област) малко вероятна. Обратно, тази рядкост на подобен тип съкровища, като и сходството в съдържанието, мястото и времето на откриване, подсказват, че в случая се касае за две части от една и съща колективна находка.

местонамиране	хронологически граници	брой	литература
Голамо село (България)	361–565	5+	Morrisson et al 2006, n°17
Шейка Микъ (Румъния)	408–527	50–100+	Morrisson et al 2006, n°363
Осетиново (България)	421–518	2+	Morrisson et al 2006, n°25
Хайдучка воденица (Сърбия)	457–552	30	Morrisson et al 2006, n°234
Секулица (Македония)	474–542	159+	Morrisson et al 2006, n°257

Таблица 2. Съкровища от златни монети с хронологически граници, подобни на находката от Бяла река.

Table 2. Gold Coin Hoards with Chronological Terms Similar to Find of Byala reka.

местонамиране	хронологически граници	брой	литература
Фиртушу (Румъния)	393–641	300+	Morrisson et al 2006, n°353
Садовец (България)	491–602	125	Morrisson et al 2006, n°244
Айдън (Турция)	491–629	59	Morrisson et al 2006, n°274
неизвестно (Турция)	527–610	112	Morrisson et al 2006, n°345
Кавакли (Турция)	527–641	50+	Morrisson et al 2006, n°314a
Кюстюлю (Турция)	538–613	48+	Morrisson et al 2006, n°340
неизвестно (Турция)	542–695	360	Morrisson et al 2006, n°344

Таблица 3. Съкровища от златни монети с широки хронологически граници от ранновизантийската епоха.

Table 3. Gold Coin Hoards with Long Chronological Terms from the Early Byzantine Period.

Наличието в двата фрагмента на колективната находка от Бяла река на общо 15 монети от седем различни византийски императора и сравнението с другите подобни находки (Таблицы 2 и 3) позволява да се допусне и хипотезата, че при откриването на съкровището то се е състояло от няколкокостотин екземпляра.

В резултат на всички изложени до тук доводи може да се направи следното обобщение. През 1947 г. край село Бяла река, Шуменска област, е намерена колективна находка от значителен брой (вероятно няколкокостотин) златни византийски монети от V–VI век, като тя е разпръсната между частни лица. Известно е в най-общи линии хронологическото разпределение на 15 екземпляра от находката: Теодосий II – 2 броя, Леон I – 2, Зенон – 2, Анастасий I – 4, Юстин I – 2, Юстиниан I – 2, Юстин II – 1. Последната монета позволява да се допусне, че съкровището е отпаднало от паричното обръщение в последната една трета на VI век.

БЕЛЕЖКИ:

¹ Й. Юркова е автор на цитираната информация и в третата посочена публикация. В публикацията от 1968 г. за най-късна монета от находката от Шуменско е посочен екземпляр на Юстин I, както е отбелязано и в съобщението на Т. Герасимов. В публикациите от 1970 г. и 2006 г. обаче най-късна монета е отнесена към Юстин II, без в двата текста да се посочва на какво се дължи подобна промяна. Липсата на обяснение предполага по-скоро, че е допусната техническа грешка от Й. Юркова в текста на статията от 1970 г., която е повторена в изданието от 2006 г. В настоящата работа ще се придържам към определенията на монетите, посочени от Т. Герасимов в първичните публикации.

² Т. е. би могло да се каже, че първата находката също е открита в Шуменско (при село Бяла река) преди 1949 г. (през пролетта на 1947 г.).

³ В таблица 3 на стр. 65 от цитираното издание е посочено брой 83 за колективните находки със златни монети от територията на византийската империя. Броят до 88 се допълва от пет находки със златни византийски монети, северно от река Дунав, извън границите на империята.

ЛИТЕРАТУРА:

Герасимов 1950: Т. Герасимов. Колективни находки на монети. – Известия на археологическия институт, 17, 1950, 316–326.

Герасимов 1952: Т. Герасимов. Колективни находки на монети през последните години. – Известия на археологическия институт, 18, 1952, 400–404.

Juroukova 1970: J. Juroukova. Les invasions slaves au Sud du Danube d'après les trésors monétaires en Bulgarie. – *Byzantinobulgarica*, III, 1970, 255–263.

Morrisson et al 2006: C. Morisson, V. Popović, V. Ivanišević, P. Culerrier, B. Mitrea, M. Oeconomidou, G. Poenaru Bordea, I. Popović, I. Touratsoglou, J. Youroukova, M. Galani-Krikou. Les Trésors monétaires byzantins des Balkans et d'Asie Mineure (491–713). Paris, 2006.

Youroukova 1968: Y. Youroukova. La circulation des monnaies byzantines en Bulgarie VI–X s. – In: I Międzynarodowy kongres archeologii słowiańskiej, VI, 1968, 128–141.

HYPOTHESIS FOR THE COIN TREASURE FROM THE EARLY BYZANTINE PERIOD, FOUND NEAR THE VILLAGE OF BYALA REKA, THE REGION OF SHUMEN

Stoyan Mihaylov

Summary

In the list of the Bulgarian collective coin-finds, found in 1947, Todor Gerassimov published some information about a treasure of golden coins located near the village of Byala reka. The following coins are to be seen among them: only by one coin from the reign of Theodosius II (402-450), Leo I (457-473), Justin I (518-527) and Justin II (565-578) and by two coins from the reign of Anastasius I (491-518) and Justinian I (527-565). Two years later, another find, of no fixed location was announced, somewhere in the region of Shumen. The found coins from the treasure were unique pieces from the reign of Theodosius II (402-450), Leo I (457-473) and Justin I (518-527), and by two pieces of Zeno (474-491) and Anastasius I (491-518).

In spite of the scanty information it is not difficult to see the similar characteristics of both finds: the common geographical area of finding – the region of Shumen; they were found in the short period of time – 1947-1949, their similar content – from the time of Theodosius II to the time of Justin II in the first announcement and in the second announcement – from the time of Theodosius II to the rule of Justin I. Having pieces of the coin-mints of several different Byzantine emperors, 6 in the first case and 5 in the second, by analogy with another known finds, a significant quantity, probably around several hundred pieces, of the described coins in the above-mentioned finds is expected to be found.

In my opinion, the similarity of materials, gives grounds to suppose that both announcements refer to two parts of one treasure. This hypothesis is indirectly supported by the fact that treasures of golden coins minted within one century or so are rarely found.